

ПЕДАГОГІКА

УДК 355.237:005.336.2

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/55-3-28>

Андрій САВЧЕНКО,

orcid.org/0000-0002-1525-6258

аспірант кафедри іноземних мов

Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова

(Київ, Україна) petkoluda2015@gmail.com

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБґРУНТУВАННЯ ТА ПРАКТИЧНА РОЗРОБКА МОДЕЛІ ФОРМУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ОФІЦЕРІВ ТАКТИЧНОГО РІВНЯ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Наголошено, що моделювання належить до класу концептуальних проектувальних процедур і відбувається на етапі теоретичного осмислення проблем дослідницької діяльності. Суть моделювання полягає в тому, що характеристики певного об'єкта відтворюються на іншому, спеціально створеному об'єкті, який називається педагогічною моделлю. Важлива роль у системі формування управлінської компетентності офіцерів тактичного рівня у процесі фахової підготовки належить якості організації освітнього процесу ВВНЗ та ВВП(ЗВО). Найбільш прогностичною моделлю в цьому плані автор пропонує вважати модель прогностичності успішності, де задіяні як якість виконання, так і якість підготовки які в такому поєднанні є найбільш ефективними в освітньому процесі ВВНЗ та ВВП (ЗВО) при формуванні сучасного військового командира тактичного рівня (взвод, рота, батальйон). В моделі виділено три основних блоки: цільовий, змістовно-практичний, діагностично-результативний, які розкривають цілеспрямований освітній процес управлінської підготовки командирів тактичного рівня (взвод, рота, батальйон) у вищих військових навчальних закладах.

У цільовому блоці визначено зміст, завдання, знання, навички, вміння та компетентності військового командира тактичного рівня у розробленій професіо-психогамі управлінської підготовки офіцерів ЗСУ, яка стала підґрунтям для розробки спеціального дидактичного наповнення (інтерактивні форми навчання, навчальні дидактичні ігри), що покликано на забезпечення досягнення успіхів у виконанні професійних завдань військового командира тактичного рівня в бойовій обстановці. Описано змістовно-практичний блок: педагогічні умови дидактичне наповнення формування управлінської компетентності офіцерів тактичного рівня у процесі професійної підготовки у ВВНЗ та ВВП (ЗВО). Представлено склад діагностично-результативного блоку: компоненти та критерії оцінки і рівні готовності до виконання своїх обов'язків командира, офіцера ЗСУ в бойових умовах. Підсумковим є результат формування управлінської компетентності офіцерів ЗСУ тактичного рівня у процесі його професійної підготовки.

Ключові слова: педагогічна модель, управлінська компетентність офіцерів ЗСУ, професійна підготовка військовослужбовців.

Andrii SAVCHENKO,

orcid.org/0000-0002-1525-6258

PhD Student at the Department of Foreign Languages

Dragomanov National Pedagogical University

(Kyiv, Ukraine) petkoluda2015@gmail.com

THEORETICAL JUSTIFICATION AND PRACTICAL DEVELOPMENT OF THE MODEL FOR FORMING MANAGERIAL COMPETENCIES OF TACTICAL LEVEL OFFICERS IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING

Emphasized that the modeling belongs to the class of conceptual design procedures and takes place at the stage of theoretical understanding the problems of research activities. The essence of modeling is in it that the characteristics of a certain object are reproduced on another, specially created object, which is called a pedagogical model. An important role in the system of forming managerial competencies in tactical-level officers in the process of professional training belongs to the quality of the organization of the educational process in the higher military educational institutions (HMEI) and military educational units of the higher education institutions (MEU(HEI)). The most predictive model in this way, the author proposes to consider the model of predictive success, where both the quality of execution and the quality of training are involved, which in this combination are the most effective in the educational process in MHEI in the process of forming a modern military commander of the tactical level (platoon, compa, battalion). The model identifies three main blocks:

target, content-practical, diagnostic-resultative, which reveal the purposeful educational process of management training the tactical-level commanders (platoon, company, battalion) in higher military educational institutions. Defined the contents of the target block, tasks, knowledge, skills, abilities, and competencies of the tactical-level military commanders in the developed professional-psychogram for management training officers of the Armed Forces of Ukraine, which became the basis for the development of special didactic content (interactive forms of training, educational didactic games) designed for ensuring success in the performance of professional tasks of a tactical-level military commander in a combat situation. Described the content-practical block: pedagogical conditions, didactic content of forming management competence in tactical level officers in the process of professional training at HMEI and MEU(HEI). Described the diagnostic-resultative unit of the model: components and evaluation criteria and levels of readiness to perform the duties of a commander, an officer of the Armed Forces of Ukraine in the combat conditions. The bottom line is the result of forming managerial competencies in the officers of the tactical level in the process of their professional training.

Key words: pedagogical model, managerial competencies, officers, the Armed Forces of Ukraine, professional military training.

Аналіз публікацій. Наукове обґрунтування проблем педагогічного моделювання досліджували Ю. Бабанський, В. Биков, В. Давидов, В. Загвязинський, Л. Петько, О. Слободянюк, В. Штофф, Д. Ельконін та ін. науковці. Моделювання освітнього процесу у військових вищих навчальних закладах (ВВНЗ) досліджували О. Маслій, О. Прохоров, В. Рижиков, І. Толок, В. Ягупов та ін., у працях яких моделювання пов'язується із дослідженням педагогічних явищ за допомогою відображення понятійних, процесуальних, структурних і концептуальних характеристик та окремих аспектів освітнього процесу в межах визначеного соціокультурного простору на загально-освітньому, професійно орієнтованому чи іншому рівнях.

Значення навчальних моделей відзначали провідні педагоги минулого та сучасності. Зокрема, В. В. Давидов вважав, що «...навчальні моделі становлять необхідну ланку процесу засвоєння теоретичних знань та узагальнених способів дії» (Гончаренко, 1996: 161). Своєю чергою, Д. Б. Ельконін надавав великого значення моделюванню у психічному розвитку дитини. Він вважав рольову гру формою моделювання дитиною соціальних відносин дорослих [Ельконін, 1989: 335].

Теорію моделювання педагогічних систем у концептуальних засадах гарантування якості підготовки майбутніх офіцерів Збройних сил України у вищих військових навчальних закладах аналізував А. Зельницький (Зельницький, 2017); теорія системного підходу, теорія та практика ігрового навчання у професійній підготовці курсантів науково обґрунтовані українськими вченими О. Прохоровим, В. Рижиковим (Прохоров, Рижиков, 2020).

Але, вивчивши різноманітні аспекти з даної проблематики, ми дійшли висновку, що науковці не мають однаковості у підходах до самої наукової дефініції «модель». Зокрема, С. Гончаренко (Гончаренко, 1996) розглядає «модель» як сукупність психолого-педагогічних установок, що визначають набір методів, способів, прийомів

навчання. В. Ягупов вважає, що «модель визначає цілі, основи організації та проведення навчального процесу» (Ягупов, 2000: 227).

Мета статті - провести науковий аналіз методологічних основ педагогічного моделювання та практично розробити модель формування управлінської компетентності офіцерів тактичного рівня у процесі професійної підготовки.

Актуальність статті. Моделювання педагогічного процесу, орієнтоване на цілеспрямоване створення системи значущих професійних характеристик офіцера, дозволяє уявити процес формування управлінської компетентності майбутніх офіцерів тактичного рівня військової служби в динаміці його розгортання з виділенням структурно-функціональних та операційно-результативних управлінських компонентів, описом зв'язків та відносин між ними. Оскільки модель є спрощеним об'єктивно-суб'єктивним аналогом прототипу, то результати її створення суттєво залежать від використовуваних концептуальних основ (як такі розглядається сукупність взаємопов'язаних ідей, що відображають загальну концепцію проектованої моделі та тих, що реально існують, зв'язки у змодельованому об'єкті).

Виклад основного матеріалу. Процес моделювання передбачає абстрагування, що є однією з найістотніших розумових операцій. Абстрактно-логічне людське мислення дає змогу обрати із нескінченної кількості властивостей і відносин усіх явищ об'єктивного світу, з якими людина стикається в процесі своєї практичної діяльності, їх найбільш значущу частину, яка відображає найважливіші якості та компоненти системи (Слободянюк, 2015).

У Ю. Бабанського знаходимо таке трактування моделювання: «...по-перше, дозволяє наочно, у вигляді схем, креслень, коротких словесних характеристик, опису охарактеризувати процес, який вивчається; по-друге, на основі застосування аналогій, які як відомо, мають не тільки пояснювальну, але й прогностичну значущість, робити

вивчення явищ більш глибоким за своєю сутністю» (Бабанский, 1989).

О. Маслій розглядає модель як дидактичну систему, компоненти якої пов'язані єдиним структурним зв'язком в інтересах отримання єдиного сфокусованого результату – мети системи (Маслій, 2019).

Водночас педагогічна модель має бути гнучкою, динамічною, здатною по ходу реалізації до змін, перебудови, укладання або спрощення. При цьому потрібно враховувати, що створення моделі-копії педагогічного процесу неможливо, оскільки педагогічна діяльність – це творчий процес педагогічної взаємодії викладачів та курсантів (Bakhov, Ryzhkov, Kolisnyk, 2018).

У нашому дослідженні формування управлінської компетентності майбутніх офіцерів тактичного рівня військової служби використане класичне для теорії пізнання визначення моделі, запропоноване В. Штоффом: «Модель – це подумки уявлена або матеріально реалізована система, яка, відбиваючи або відтворюючи об'єкт дослідження, здатна його заміщати так, що її вивчення дасть нам нову інформацію про цей об'єкт» (Штофф, 1966: 19). Отже, модель розглядається як знаряддя або форма пізнання. В залежності від форми В. Штофф поділяв усі моделі на матеріальні та ідеальні (Штофф, 1966: 23). У такий спосіб, до групи матеріальних моделей віднесені системи, побудовані на основі аналогії структури або поведінки моделі та об'єкту. Такі моделі названі математичними. Сюди включені аналогові, структурні, цифрові, а також кібернетичні моделі. Кібернетичні моделі побудовані на схожості поведінки та функцій зі складними системами. Тож, враховуючи складність та багаторівневість системи «навчально-виховний процес», вважаємо найбільш доцільним використовувати для його дослідження саме кібернетичні моделі. Це дозволить створити систему з урахуванням внутрішніх зв'язків та зовнішніми чинниками, що допоможе отримати на виході потрібний результат: кваліфікованого, професійно грамотного і надійного фахівця (Штофф, 1966).

Модель професійної підготовки фахівця, як наголошує професор В. Рижиков, для сучасного освітнього процесу є надзвичайно важливою, тому що це визначення специфіки його майбутньої професії, бо від рівня опанування професійної складової будь-яким фахівцем залежить його подальший життєвий шлях, та й доля людини. Тому, для цього необхідно знати про майбутню професію майже все: сам процес підготовки і становлення фахівця; знання, навички та вміння,

якими він повинен володіти; психолого-фізіологічні якості, які мають бути сформовані у спеціаліста для успішного виконання своїх професійних обов'язків та практичне спрямування майбутньої професії (Рижиков, 2010: 133).

Крім того, з теоретико-методологічної точки зору заслуговує на увагу аналіз поняття «модельовання», яке визначається як 1) процес та метод пізнання, що дає змогу вивчати певні загальні закономірності, оскільки модель допомагає пояснити накопичені факти навіть тоді, коли ще відсутня розроблена теорія (Бабанский, 1989: 191); 2) як метод пізнавальної та управлінської діяльності офіцера тактичного рівня, який уможливорює адекватний опис і цілісне відображення в модельних уявленнях сутності, найважливіших якостей та компонентів системи освітнього процесу вищого військового навчального закладу, отримання інформації про її минулий та майбутній стан та умови побудови, функціонування та розвитку майбутнього офіцера ЗСУ за рахунок запровадження інтерактивних форм і технологій для максимального наближення до реальної діяльності військового командира (Інноваційні педагогічні..., 2018: 120).

Варто наголосити, що підґрунтям для розробки моделі формування управлінської компетентності майбутніх офіцерів тактичного рівня військової служби слугують професіо-психограма та педагогічні умови. Професіо-психограма чітко визначає те, чим займається цей фахівець, які види діяльності домінують у його роботі, та які якості забезпечують успішність виконання його посадових обов'язків (Рижиков, 2010). Також підготовка сучасного військового командира тактичного рівня (взвод, рота, батальйон) має на меті забезпечення гармонійного розвитку особистості офіцера ЗСУ, що припускає розвиток усіх закладених у ньому потенційних можливостей.

Маємо врахувати, що процес ефективної підготовки військовослужбовців залежить від правильно підібраних педагогічних умов як основи системи організації освітнього процесу (Інноваційні педагогічні..., 2018).

Під педагогічними умовами ми розуміємо таке освітнє середовище і такі чинники, що забезпечують ефективність організації освітнього процесу військового навчального закладу.

Зазначимо нашу позицію стосовно до педагогічних умов формування управлінської компетентності майбутніх офіцерів тактичного рівня у системі освітнього процесу військового вищого закладу освіти (ВВНЗ) та військового навчального підрозділу закладу вищої освіти (ВНП (ЗВО):

1) *системний підхід* у формуванні управлінської компетентності майбутніх офіцерів тактичного рівня у системі освітнього процесу ВВНЗ та ВВП(ЗВО); 2) *метод навчально-рольової (ділової) гри* для максимального наближення освітнього процесу ВВНЗ та ВВП ЗВО до реальної професійної управлінської діяльності майбутніх офіцерів тактичного командного рівня Збройних сил України; 3) *моделювання практичної управлінської ситуації* командира тактичного рівня в системі освітнього процесу ВВНЗ та ВВП(ЗВО) в умовах воєнного стану (участі Збройних сил України у війні).

Додамо, що в моделі формування управлінської компетентності майбутніх офіцерів тактичного рівня у системі освітнього процесу ВВНЗ та ВВП

(ЗВО) *виділяємо три основні складові (блоки): цільовий, змістовно-практичний, діагностично-результативний* блоки, які забезпечують можливість більш чітко уявити цілеспрямований процес управлінської підготовки командирів тактичного рівня (взвод, рота, батальйон).

У *цільовому блоці* сформульовано мету, завдання, кінцевий результат моделі формування управлінської компетентності офіцерів тактичного рівня у процесі професійної підготовки у вигляді професіо-психограми, Окреслений зміст (знання, навички, вміння та компетентності військового командира тактичного рівня у професіо-психограмі надають підставу для дидактичного наповнення (інтерактивні форми навчання, навчальні дидактичні ігри), що спрямовано на забезпечення досягнення значних успіхів у виконанні професійних завдань військового командира тактичного рівня в бойовій обстановці.

Змістовно-практичний блок передбачає педагогічні умови та дидактичне наповнення моделі формування управлінської компетентності офіцерів тактичного рівня у процесі професійної підготовки у ВВНЗ та ВВП (ЗВО).

Діагностично-результативний блок складається із компонентів та критеріїв оцінки та рівнів готовності до виконання обов'язків командира офіцера ЗСУ в бойових умовах (Рис. 1).

Підсумовуючи викладене зазначимо, що *під моделлю формування управлінської компетентності офіцерів тактичного рівня у процесі професійної підготовки розуміємо цілісний системний освітній процес вищого військового навчального закладу, в якому сукупність принципів, форм, методів, засобів і створення відповідних педагогічних умов спрямовані на набуття офіцера ЗСУ якостей військового командира для виконання соціально значимих обов'язків в екстре-*

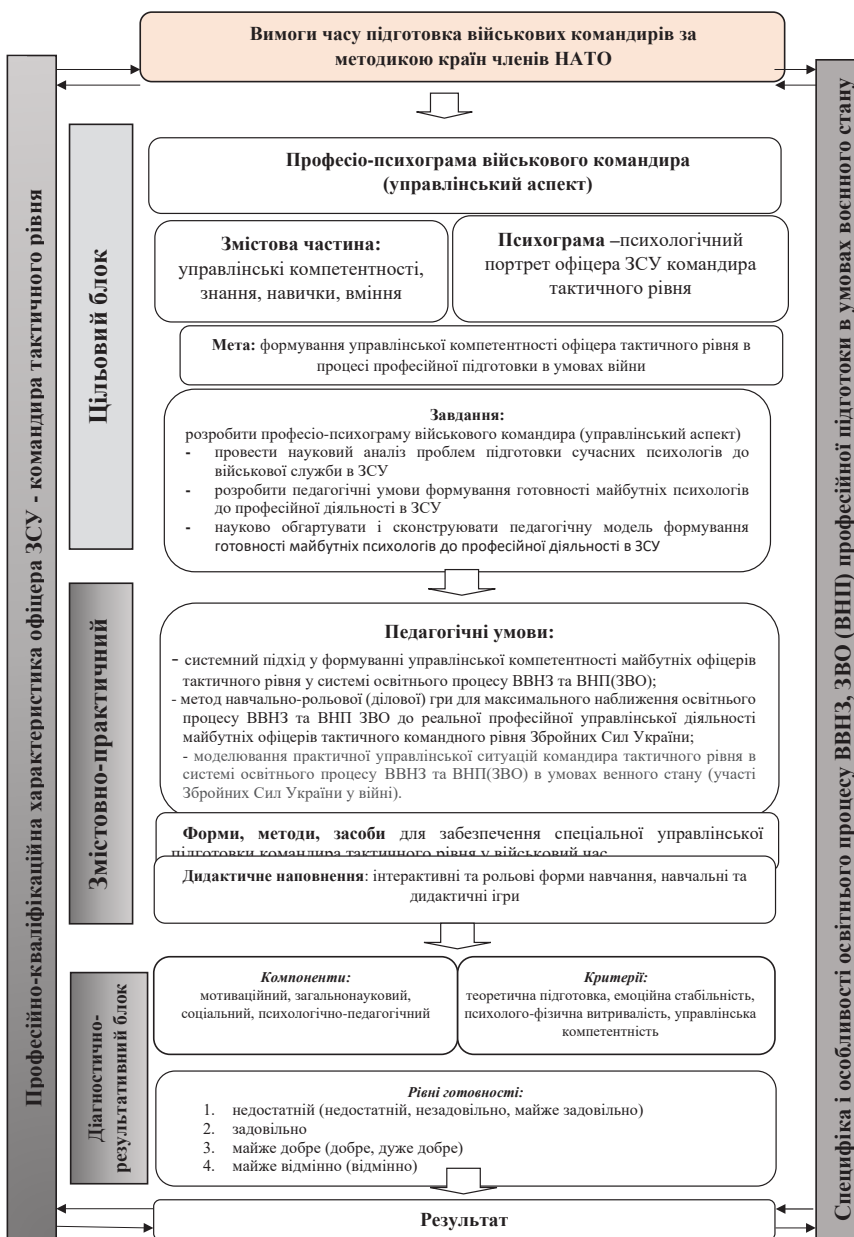

Рис. 1. Модель формування управлінської компетентності офіцерів тактичного рівня у процесі професійної підготовки

мальних умовах та бойовій обстановці, а також на особистісний розвиток курсанта як громадянина, офіцера-захисника цілісності і державного суверенітету України. Також однією з основних умов є відповідність побудованої моделі науково-педагогічним нормам і сучасним вимогам до професійної підготовки військового командира використати набутий управлінський досвід у бойовій обстановці.

Офіцерам ЗСУ притаманні такі риси: дисциплінованість, відданість, вірність своєму обов'язку й присязі, патріотизм. Вони готові у будь-який момент стати до зброї на захист своєї держави і народу. Військовослужбовцям часто доводиться ризикувати своїм здоров'ям і життям.

Справжній військовий України – це людина, яка має честь. Не тільки гідність, а саме честь. Це те, що змушує офіцера жити за законами «честі офіцера», виконувати обов'язки, зразково поводитися і гордо нести звання захисника своєї вітчизни (Петько, 2016).

Професія військового підходить лише дисциплінованим, відповідальним, фізично й психічно витривалим людям. Серед професійно-важливих якостей слід відзначити також здатність швидко організовувати себе та інших; високий рівень розвитку сили волі; здатність аналізувати факти; розвинене мислення; здатність швидко приймати рішення; швидкість реакцій; здатність до вольової саморегуляції; висока психічна та емоційна стійкість; здатність зосереджувати увагу на необхідному об'єкті потрібну кількість часу та ін.

Професійний стандарт офіцера тактичного рівня за військово-обліковою спеціальністю визначає компетентності офіцера тактичного рівня як інтегральний показник якості його підготовки, що характеризується ступенем здатності

і готовності до постійного самовдосконалення, застосування сформованих знань, умінь, навичок, особистих якостей і ціннісних орієнтацій під час виконання службових (бойових) функцій у військах (силах) в умовах мирного та воєнного часу на посаді за призначенням.

Висновки. На завершення наголосимо, що запропонована нами модель формування управлінської компетентності офіцерів тактичного рівня у процесі професійної підготовки як педагогічна категорія, побудована на основі ієрархічної залежності структурних компонентів цілісної системи фахової управлінської підготовки військовослужбовців для безпосередньої участі у бойових діях. Сфера професійної діяльності військового командира розглядається нами з позицій сучасних глобалізаційних тенденцій: соціально-політичних процесів, системи та структури професійних завдань і специфіки реалізації професійних соціально значущих завдань військового командира, як офіцера ЗСУ тактичного рівня, при виконанні свого військового обов'язку в екстремальних та бойових умовах.

У представленій нами моделі формування управлінської компетентності офіцерів тактичного рівня визначено показники професійно важливих (необхідних) якостей особистості: управлінські компетентності військового командира та готовність майбутніх офіцерів ЗСУ до виконання своїх професійних обов'язків у бойовій обстановці, які повинні бути сформовані в результаті їх професійної підготовки.

Перспективи подальшого дослідження. Отже, презентована вище педагогічна модель формування управлінської компетентності офіцерів тактичного рівня у процесі професійної підготовки, дозволяє нам підійти до наступного етапу: її експериментальної перевірки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабанский Ю. К. Избранные труды. Москва: Педагогика, 1989. 560 с.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 206 с.
3. Давыдов В. В. Теория развивающего обучения. Москва : ИНТОР, 1996. 544 с.
4. Зельницький А. М. Концептуальні засади гарантування якості підготовки майбутніх офіцерів Збройних сил України у вищих військових навчальних закладах. *Вісник Черкаського ун-ту. Педагогічні науки*. 2017. № 6. С. 71–83.
5. Інноваційні педагогічні технології та методики в освітньому процесі військових навчальних закладів провідних країн-членів НАТО і України: колективна монографія / за заг. ред. проф. В. С. Рижикова. Київ: Науково-досл. центр Військового ін-ту Київського нац. ун-ту імені Тараса Шевченка, 2018. 320 с.
6. Маслій О. М. Система професійної підготовки майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння у вищих військових навчальних закладах: теоретичний і методичний аспекти: монографія. Хмельницький : ФОП Мельник А. А., 2019. 324 с.
7. Петько Л. В. Метод аналогії як засіб підвищення якості процесу навчання в умовах університету. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Педагогічні науки*: зб. наук. пр. Вип. 2. Бердянськ : ФО-П Ткачук О.В., 2016. С. 158–163.
8. Петько Л. В. Принципи виховання в освітньому середовищі ВНЗ. *Сучасні технології розвитку професійної майстерності майбутніх учителів* : зб. наук. праць за матеріалами ІХ Всеукраїнської інтернет-конференції (Умань, 27 жовтня 2016 р. / відп. ред. В. В.Макарчук. Умань: ФОП Жовтий, 2016. С. 142–146.

9. Прохоров О. А., Рижиков В. С. Інтерактивні методи навчання: теорія та практика впровадження ділових (рольових) ігор в освітній процес військових навчальних закладів. *Інноваційна педагогіка*. 2020. Вип. 21. Т. 3. С. 87–92.
10. Рижиков В. С. Теорія і практика конструювання цільових моделей (професіограм) та процесу професійної підготовки майбутніх юристів: монографія. Херсон: ТОВ «Айлант», 2010. 280 с.
11. Савченко А. О. Система військової освіти України, як один із пріоритетних напрямів у побудові Збройних сил України. *Спільні дії військових формувань і правоохоронних органів держави: проблеми та перспективи* : зб. тез доповідей III Міжнародної науково-практ. конф. (м. Одеса, 22 жовтня 2021 р.). Одеса., 2021. С. 356.
12. Слободянюк О. М. Педагогічна модель формування професійно-етичної компетентності майбутніх менеджерів. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2015. № 5. С. 146–151.
13. Штофф В. А. Моделирование и философия. Ленинград: Наука, 1966. 302 с.
14. Эльконин Д. Б. Избранные психологические труды. Москва: Педагогика, 1989. 556 с.
15. Ягупов В. В. Військова дидактика: навчальний посібник. Київ: «Київський університет». 2000. 400 с
16. Bakhov I., Ryzhykov V., Kolisnyk O. Leadership Abilities of a Military Manager, Professionalism of a Commander as the Guarantee of the Practice of Effective Activity of a Military Organization. *International Journal of Engineering & Technology*; Vol. 7. No. 4.38 (2018): Special Issue 38. С. 45–49.
17. Pet'ko L. Global educational trends in the Ukrainian space. Problems of the development of modern science: theory and practice: Collection of scientific articles. Cartero Publishing House, Madrid, España. 2018, pp. 226–232.
18. Ryzhykov V. Method of organizing lessons in the armies in the way of modern world military educational practice. Problems of the development of modern science: theory and practice: Collection of scientific articles. EDEX, Madrid, España, 2018, pp. 218–228.

REFERENCES

1. Babanskiy Yu. K. Izbrannyye Trudy [Selected Works]. Moscow: Pedagogy, 1989. 560 p. [in Russian].
2. Honcharenko S. U. Ukrayins'kyu pedahohichnyy slovnyk [Ukrainian Pedagogical Dictionary]. Kyiv: Lybid, 1997. 206 p. [in Ukrainian].
3. Davydov V. V. Teoriya razvivayushchego obucheniya [Theory of developing education]. Moscow: INTOR, 1996. 544 p. [in Russian].
4. Zel'nyts'kyu A. M. Kontseptual'ni zasady harantuvannya yakosti pidhotovky maybutnikh ofitseriv Zbroynykh syl Ukrayiny u vyshchyykh viys'kovyykh navchal'nykh zakladakh [Conceptual principles of guaranteeing the quality of training of future officers of the Armed Forces of Ukraine in higher military educational institutions]. *Herald of Cherkasy University. Pedagogical sciences*. 2017. Nr. 6, pp. 71–83. [in Ukrainian].
5. Innovatsiyni pedahohichni tekhnolohiyi ta metodyky v osvith'omu protsesi viys'kovyykh navchal'nykh zakladiv providnykh krainin-chleniv NATO i Ukrayiny [Innovative pedagogical technologies and methods in the educational process of military educational institutions of the leading NATO member countries and Ukraine]: a collective monograph / by general. ed. Prof. V. S. Ryzhikov. Kyiv: Scientific Research. center of the Kyiv National Military Institute. Taras Shevchenko University, 2018. 320 p. [in Ukrainian].
6. Masliy O. M. Systema profesiyanoi pidhotovky maybutnikh ofitseriv raketno-artyleryys'koho ozbroyennya u vyshchyykh viys'kovyykh navchal'nykh zakladakh: teoretychnyy i metodychnyy aspekty [System of professional training of future officers of missile and artillery weapons in higher military educational institutions: theoretical and methodical aspects]: [monograph]. Khmelnytskyi: FOP Melnyk A. A., 2019. 324 p. [in Ukrainian].
7. Pet'ko L. V. Metod analohiyi yak zasib pidvyshchennya yakosti protsesu navchannya v umovakh universytetu [The method of analogy as a means of improving the quality of the learning process in university conditions]. *Scientific notes of Berdyansk State Pedagogical University. Pedagogical sciences*. Vol. 2. Berdyansk: FO-P Tkachuk O. V., 2016, pp. 158–163. [in Ukrainian].
8. Pet'ko L. V. Pryntsypy vykhovannya v osvith'omu seredovyschchi VNZ. Suchasni tekhnolohiyi rozvytku profesiyanoi maysternosti maybutnikh uchyteliv [Principles of education in the educational environment of universities. Modern technologies for the development of professional skills of future teachers]: materials of the Ukrainian Internet Conference (Uman, October 27, 2016) / resp. ed. V. V. Makarchuk. Uman: FOP Zhovtyy, 2016, pp. 142–146. [in Ukrainian].
9. Prokhorov O. A., Ryzhykov V. S. Interaktyvni metody navchannya: teoriya ta praktyka vprovadzhennya dilovykh (rol'ovykh) ihor v osvith'omu protsesi viys'kovyykh navchal'nykh zakladiv [Interactive learning methods: theory and practice of introducing business (role-playing) games into the educational process of military educational institutions]. *Innovative pedagogy*. 2020. Issue 21. Vol. 3, pp. 87–92. [in Ukrainian].
19. Ryzhykov V. S. Teoriya i praktyka konstruyuvannya tsil'ovykh modeley (profesioqram) ta protsesu profesiyanoi pidhotovky maybutnikh yurystiv [Theory and practice of constructing target models (professionograms) and the process of professional training of future lawyers]: monograph. Kherson: "Ailant" LLC, 2010. 280 p. [in Ukrainian].
10. Savchenko A. O. Systema viys'kovoyi osvity Ukrayiny, yak odyn iz priorytetnykh napryamiv u pobudovi Zbroynykh syl Ukrayiny [The military education system of Ukraine as one of the priority areas in the construction of the Armed Forces of Ukraine]. *Joint actions of military formations and law enforcement agencies of the state: problems and prospects: abstracts of the reports of the IIIrd International Scientific and Practical. conf. (Odesa, October 22, 2021)*. Odesa, 2021, pp. 356. [in Ukrainian].
11. Slobodyanyuk O. M. Pedahohichna model' formuvannya profesiyno-etychnoyi kompetentnosti maybutnikh menedzheriv [Pedagogical model of formation of professional and ethical competence of future managers]. *Bulletin of the Vinnytsia Polytechnic Institute*. 2015. Nr. 5, pp. 146–151. [in Ukrainian].
12. Shtoff V. A. Modelirovaniye i filosofiya [Modeling and Philosophy]. Leningrad: Nauka, 1966. 302 p. [in Russian].

13. El'konin D. B. Izbrannyye psikhologicheskiye trudy [Selected psychological works] Moscow: Pedagogy, 1989. 556 p. [in Russian].

14. Yahupov V. V. Viys'kova dydaktyka [Military didactics]: student's book. Kyiv: "Kyiv University". 2000. 400 p. [in Ukrainian].

15. Bakhov I., Ryzhykov V., Kolisnyk O. Leadership Abilities of a Military Manager, Professionalism of a Commander as the Guarantee of the Practice of Effective Activity of a Military Organization. *International Journal of Engineering & Technology*; Vol. 7. No. 4.38 (2018): Special Issue 38. С. 45–49.

16. Pet'ko L. Global educational trends in the Ukrainian space. Problems of the development of modern science: theory and practice: Collection of scientific articles. Cartero Publishing House, Madrid, España. 2018, pp. 226–232 [in Ukrainian].

17. Ryzhykov V. Method of organizing lessons in the armies in the way of modern world military educational practice. Problems of the development of modern science: theory and practice: Collection of scientific articles. EDEX, Madrid, España, 2018, pp. 218–228.